

Anja Zag Golob

KDO ALI KAJ MISLI KRITIČNO?

Minulo jesen je *Ekran* v okviru *Jesenske filmske šole* organiziral debato na temo kritike in kritične misli v družbi. Z gostjami smo se dotaknile nekaterih problemov, a že kmalu je postalo jasno, da bi imelo smisel problematiko še bolj razgrniti, predvsem pa pri njej vztrajati, saj ima, če naj privede do konkretnih rešitev, da se zdajšnje stanje izboljša, smisel le kar se da kontinuirana razprava.

Ko govorimo o kritiki in kritičnem mišljenju znotraj naše družbe v aktualnem času, s čimer se bo torej čez vse leto ukvarjala pričujoča kolumna, se že v izhodišču pojavi par ključnih vprašanj ... odgovorov pa komaj kaj. Najbolj na mestu se posledično zdi, uvodoma zakolitičiti »področje boja«, začeni s prvim ključnim vprašanjem, ki sega širše v družbeno tkivo, namreč: čemu predstavlja kritična misel prav v tem zgodovinskem trenutku v družbi tako hud problem?

V začetku decembra so aktivistki, filozofinji, predavateljici na univerzi v Kaliforniji ter feministični ikoni Angeli Davis v okrožju Rockland v zvezni državi New York dobesedno tik pred zdajci odpovedali mesece prej napovedano predavanje, ker naj bi bila »preradikalna za okrožje in njega mladež«. Povabili so jo dijakinje in dijaki neke srednje šole v severnem Rocklandu. Ti so – potem ko so se vsi ostali soorganizatorji zaradi protestov tistih, ki vselej bolje vedo, kaj da je dobro za skupno dobro, natihome pobrali iz projekta in je mladina ostala sama – zatočišče našli v neki baptistični cerkvi, v katero se je, čeprav dogodka nalašč niso predhodno oglaševali, zgnetlo več kot petsto ljudi. Kjer je volja, tam je pot – mularija se ni pustila zaustaviti, Angela Davis tudi ne, in na koncu je predavala, med drugim, povedno, o pojavu novega mccarthyizma.

Ko govorimo o občem družbenem problemu s kritično mislijo, najbrž ne moremo mimo dejstva, da silno nelagodje očitno vzbuja že kar mišljenje samo. Sistemsko izrinjanje slednjega se med drugim kaže tudi v – če parafraziramo naslov znane, ojej, *filozofske* knjige (že samo omemba pridevnika *filozofski* je v današnjih časih najpogostejše dovolj za zavijanje z očmi, kar je v oziru obravnavane teme omembe vreden simptom) – nemoči do debate. Ne le vseh sort družbena omrežja, tudi oprijemljivejša, dejanska komunikacija povzroča (pre)velikemu delu populacije konkretne zabrege. Tako smo, recimo, v nedavni šestdelni nadaljevalki o stanju na RTV SLO lahko občudovali širjave izjavljalne nemoči v kar najbolj osupljivih premetih in nedvomno bo čez čas teh dobrih šest ur materiala študentkam in študentom novinarstva služilo kot sijajen priročnik ohole bede, obupne nepoučenosti in odvratnega oportunizma, skratka kot en tak simpatičen zbir, *lejte*, enega takega *what-not-to-do*-ja.

Toda kako smo kot družba prišli tako daleč? Kako je, denimo, mogoče, da na prvem programu nacionalne televizije v elitnih terminih, ki bi morali biti pravzaprav učna ura spoštljivega, argumentiranega soočanja stališč, ki določa nivo (kritične) debate v družbi, hkrati pa izkaz najboljšega, kar zmoremo ta čas dati od sebe, v različnih modalitetah spremljamo parado ničevosti, ontološko zanikanje razuma in posledic njegove rabe, apoteozo kilavega vsegliharstva za drobne partikularne interese?

Ko govorimo o občem družbenem problemu s kritično mislijo, najbrž ne moremo mimo dejstva, da silno nelagodje očitno vzbuja že kar mišljenje samo.

**Kritična misel (in misel nasploh)
se morata nujno vrniti na prve strani
časopisov ter v elitne termine elek-
tronskih medijev, ker slednjih sicer
kaj kmalu ne bo več. Opice na drevesih
in ovce na pašnikih namreč ne berejo
(spletnih) časopisov, ne poslušajo
radio in ne gledajo televizije.**

Po mojem mnenju je to možno izključno zato, ker smo videli premalo filmov. Ker smo prebrali premalo knjig, obiskali premalo razstav in gledališč, slišali premalo muzike, se postavili pred premalo kipov, inštalacij, ker smo bili del premalo performativnih umetniških praks, ker smo, skratka, v svojih življenjih zanemarili umetnost kot ključni element, ki nas dela ljudi ter se tako fino in neproblematično podredili neoliberalni agendi produkcije, želje in potrošnje, predvsem pa, ker smo o vsem tem, ko je bil še čas, premalo (kritično) razpravljali.

Opozarjanje na sistematično izrinjanje kulturno-umetniških vsebin iz medijev, na omenjeni nacionalki pa iz elitnih terminov, ima dolgo brado, ignoranca do njega s pozicij moči pa prav tako. Umetnost (večinoma) ni sama sebi namen. Velik del smisla njenega obstoja predstavlja prav kultiviranje kritične misli do sebe in do sveta.

Ko ne vztrajamo na izjavljalnih pozicijah v medijih, ko, denimo, dovolimo, da se kulturno-umetniške vsebine izrinja v insomnične termine, ko pristajamo na izginjanje kritike v tiskanih medijih ter se zadovoljujemo z njenimi vedno bolj »mikroskopskimi vzorci«, po možnosti pospremljenimi še s pluski in minuski za analfabete, omogočamo regresijo družbenega tkiva na raven »debat« o prihodnosti nacionalke, kakršnim smo bili priča minulo jesen.

Bilo je grozljivo, a vprašati se je potrebno – čemu? Zakaj nas je nivo tam doli nekje v zadnjem jašku gajskega rudnika v regiji Orenburg presenetil? Odgovor je najbrž precej enostaven: ker v svoji naivnosti nismo pričakovali, da bo vseh šest tednov zapovrstjo names-to argumentov govorilo izključno eno: moč; da bo moto te farse tako elementaren in hkrati tako prostodušno odkrit: *ker lahko*.

Omenjeni primer je izjemno plastično prikazal, kako v družbi ta čas nimamo več mehanizmov za kritično mišljenje, kar pa jih je ostalo, so prezrti in »pospravljeni« na neprivlačno obrobje. Delno je to tudi posledica permisivnega družbenega odnosa do odgovornosti, ki jo kritična misel predpostavlja – za izrečeno v debati je namreč nujno prevzeti odgovornost, to pa ni mogoče brez prepričljivih argumentov. Katerih kovanje, kakopak, zagotavlja natančno umetnost in kultura.

Za vzpostavitev novih temeljev, ki jih, če vendarle še razumemo nujnost kritičnega mišljenja v družbi, potrebujemo takoj, moramo ta čas torej zagotoviti predvsem dvoje: nekakšen ABC debate, izvlečke iz komunikacijskega bontona, osnovno metodologijo tvorbe argumentov, skratka učbenik potrebnih znanj, s katerimi je v debato sploh mogoče vstopiti, to pa zato, da bi v drugem koraku lahko ponovno na polno razvili kritiko, in sicer tudi kot žanr v tiskanih in elektronskih medijih.

Poleg tega nujno potrebujemo posluh slednjih, tudi tistih v zasebni lasti, za vsebine, ki niso zgolj in izključno profitabilne – denimo za kulturne vsebine. Za to je potreben pogum odgovornih, ljudi na funkcijah, denimo urednic in urednikov. Potreben je njihov boj za prostor, čas in finančna sredstva. Takoj.

Zaradi svoje pozicije v družbi mora z uvajanjem novih standardov pričeti ravno nacionalka, ki narekuje trend ter določa najnižji še sprejemljivi standard. Trenutno je tam po osrednjem večernem **Dnevniku** športna oddaja še vedno pred kulturno. Ta simptomatski zdrs pove vse in preveč o družbeni realnosti, ki jo živimo. In v kateri potrebujemo več javne debate o aktualnih temah, več polemike o kulturno-umetniških vsebinah, več tematiziranja realnosti skozi (argumentiran) dialog. Kritična misel (in misel nasploh) se morata nujno vrniti na prve strani časopisov ter v elitne termine elektronskih medijev, ker slednjih sicer kaj kmalu ne bo več. Opice na drevesih in ovce na pašnikih namreč ne berejo (spletnih) časopisov, ne poslušajo radio in ne gledajo televizije.